

แนวทางการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในการเข้าสู่การได้รับ
ใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา
Self-Development Guidelines of Social Work Students To Get Social
Work Professional Certificate : Mahamakut Buddhist University, Salaya

ณัฐหทัย นิรัตติชัย¹, พระใบฎีกาทวี อภโย,ดร.²

Nathatai Nirattisai¹, Phrabaideka Thawee Abhayo,Dr.²

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา¹

สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน²

Author for Correspondence: E-mail : Nathataini@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในการเข้าสู่การได้รับใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาตนเอง ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาตนเองและการพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพของนักศึกษสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methods Research) ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นคุณหัสเพศหญิง ร้อยละ 62.5 ร้อยละ 81.3 มีอายุ 20-24 ปี ที่ ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.1 ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 นักศึกษามีการพัฒนาตนเอง ในระดับมากที่สุด ปัญหาอุปสรรคการพัฒนาตนเอง พบว่ามีในระดับปานกลาง ส่วนการพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพและอาจารย์ประจำหลักสูตร ให้คำแนะนำว่า ควรเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และความรู้ที่ใช้ในการสอบ ควรมีความขยัน หมั่นหาความรู้เพิ่มเติมและทบทวนอยู่เสมอหรือขอคำแนะนำจากผู้ที่สอบผ่าน ส่วนศิษย์เก่ามีความเห็นว่าการมีใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์เป็นการเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ จึงควรอ่านหนังสือเพื่อทบทวนองค์ความรู้ รักษาสุขภาพให้แข็งแรง ศึกษาหลักเกณฑ์ระเบียบในการสอบเพื่อเตรียมตัวให้ถูกต้อง พักผ่อนให้เพียงพอ ไม่กดดันตัวเอง

คำสำคัญ : การพัฒนาตนเอง, ใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

Received: 01/02/62, Revised: 15/09/62, Accepted: 27/09/62

Abstract

The purposes of this research were to study self-development Problems and obstacles in self-development of students in social work science program Mahamakut Buddhist University, Salaya. This research is a mixed methodology research.

The finding were as follows:

62.5 percent of the students were mostly female, 81.3 percent are 20-24 years old. The majority of students studying in the fourth year have self-development at the highest level. The problems and obstacles for self-development were found at the moderate level. The professional self-development was a real practice at the highest level. The important information from interview found that the students should prepare for a professional exam in many ways, physical, mental, and knowledge They should read the book to review knowledge, keep healthy, study the examination rules and regulations in order to prepare correctly

Keywords: Self-Development, Social Work Professional Certificate.

บทนำ

เป็นเวลา 5 ปีแล้วนับจากวันที่พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2556 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ 24 มกราคม 2556 และมีผลบังคับใช้ วันที่ 25 มกราคม 2556 ก่อนที่พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ฉบับนี้จะประกาศใช้การดำเนินงานของสาขาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มีการทำงานร่วมกันเป็นระยะโดยสำนักคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (กสค.) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย สถาบันการศึกษารวมถึงสมาคมวิชาชีพในสายการแพทย์ ได้ร่วมมือกันผลักดันให้มีการส่งเสริมมาตรฐานการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์มาอย่างต่อเนื่องเกิดการผลักดันให้สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ได้รับการยอมรับในมาตรฐานคุณภาพของการทำงานและมีองค์กรทำหน้าที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ตามกฎหมาย (สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์, 2561) ในอดีตการทำงานสังคมสงเคราะห์ยังไม่กำหนดคุณสมบัติผู้ปฏิบัติงานว่าต้องมีใบประกอบวิชาชีพ ผู้ที่ทำงานสังคมสงเคราะห์จึงมีผู้ที่จบจากหลากหลายสาขาวิชา ซึ่งอาจทำให้ไม่เข้าใจในเนื้อหาของงานสังคมสงเคราะห์ที่แท้จริง ปัจจุบันเพื่อเป็นการควบคุมมาตรฐานการทำงานสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์จึงกำหนดว่าผู้ที่ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องได้รับใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ซึ่งการกำหนดมาตรฐานการทำงานจะช่วยให้การทำงานสังคมสงเคราะห์มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นการ

ทำหน้าที่ควบคุม ดูแลพัฒนานักวิชาชีพให้มีคุณภาพปฏิบัติงานอย่างมีจรรยาบรรณ

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วมหาวิทยาลัยที่ทำการเปิดสอนสังคมสงเคราะห์จึงจำเป็นต้องปรับตัวและเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาเพื่อรองรับการสอบใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และเตรียมความพร้อมการทำงานในอนาคต ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ทั้งสิ้น 7 มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์และได้การรับรองมาตรฐานจากสภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แล้ว ซึ่งปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา ได้เปิดการสอนหลักสูตรสังคมสงเคราะห์มาแล้ว 8 ปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2554 โดยมีนักศึกษาจบการศึกษาไปแล้วทั้งสิ้น 4 รุ่น (ที่มา : สำนักทะเบียนและวัดผล) และมีนักศึกษาสอบผ่านใบประกอบวิชาชีพแล้วจำนวนทั้งสิ้น 7 คน (ที่มา : สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ : 2561) ผลการสอบข้อเขียนเพื่อใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ครั้งที่ 1/ 2561 พบว่า วิชาหลักคิด ทฤษฎี จรรยาบรรณทางสังคมสงเคราะห์ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยมีนักศึกษาลงสอบ 9 คน สอบผ่าน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3% ส่วนวิชาการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มีนักศึกษาลงสอบ 6 คน สอบผ่าน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3% (ที่มา : สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ : 2561)

จากสถิติผลการสอบที่ผ่านมาเห็นได้ว่านักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา ยังมีจำนวนผู้ที่สอบผ่านไม่มากเท่าที่ควรเมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันที่ต้องมีการสอบแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ นักศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาตนเองให้มากยิ่งขึ้นเพราะหากนักศึกษาต้องการทำงานในด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาตนเองของนักศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสอบใบประกอบวิชาชีพ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์สำหรับส่งเสริมให้นักศึกษารุ่นน้องและผู้ที่ยังไม่ได้รับใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์พัฒนาตนเองเพื่อการสอบใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา เพื่อเข้าสู่การรับใบประกอบวิชาชีพตาม พรบ.วิชาชีพสังคมสงเคราะห์
2. ศึกษาปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา
3. ศึกษาการพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพของนักศึกษาสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Methods Research) ประกอบด้วยวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ศึกษา ครั้งนี้ได้แก่นักศึกษาสาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา จำนวน 48 คน อาจารย์ประจำหลักสูตรและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์จำนวน 6 รูป/คน ศิษย์เก่าที่สอบผ่านใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์จำนวน 7 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 61 คน โดยไม่สุ่มตัวอย่าง

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น

1. ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพและอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จำนวน 6 รูป/คน โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

1.1 นายกสมาคมน์สังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย 1 คน

1.2 อุปนายกคนที่ 2 สาขาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย 1 คน

1.3 อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา 4 รูป/คน

2. ศิษย์เก่าที่สอบผ่านใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 3 ชุด คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ รวม 3 ชุด

ชุดที่ 1 แบบสอบถามสำหรับนักศึกษาปัจจุบันเป็นคำถามแบบ Check list ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด (Close-Ended Questions) และคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Questions) โดยการแบ่งคำถามออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรเป็นลักษณะคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพทางศาสนา ระดับการศึกษา

ส่วนที่ 2 การพัฒนาตนเอง ได้แก่ การเรียนรู้ การกำหนดเป้าหมาย การสำรวจตนเอง แรงจูงใจ ความมุ่งมั่น และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ส่วนที่ 3 ปัญหา/อุปสรรค การพัฒนาตนเอง ได้แก่ ความเครียด ความคับข้องใจ ความกดดันและความวิตกกังวล

ส่วนที่ 4 การพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติจริง การหาความรู้เพิ่มเติม การฝึกอบรม

ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นอื่นๆ

คำถามส่วนที่ 2 ส่วนที่ 3 และส่วนที่ 4 มีลักษณะคำถามเป็นความคิดเห็นที่เป็นแบบมาตรวัดของลิเคอร์ท 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อยและน้อยที่สุดโดยให้คะแนน ดังนี้

มากที่สุด	5 คะแนน
มาก	4 คะแนน
ปานกลาง	3 คะแนน
น้อย	2 คะแนน
น้อยที่สุด	1 คะแนน

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพและอาจารย์ประจำหลักสูตรเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

ชุดที่ 3 แบบสัมภาษณ์ศิษย์เก่าที่สอบผ่านใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.5 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 37.5 ส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ ร้อยละ 91.7 เป็นบรรพชิตเพียง ร้อยละ 8.3 ร้อยละ 81.3 มีอายุ 20-24 ปี ร้อยละ 52.1 ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 4 รองลงมา ร้อยละ 22.9 กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2

4.2 การพัฒนาตนเอง

นักศึกษามีการพัฒนาตนเอง ในระดับมากที่สุด ด้านแรงจูงใจและการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ย 4.57 และ 4.25 แต่การสำรวจตนเอง ความมุ่งมั่น การกำหนดเป้าหมายและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.20 , 3.93 , 3.87 และ 3.56 ตามลำดับ สามารถจำแนกความสำคัญโดยสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

แรงจูงใจ ต้องการมีอาชีพที่มั่นคงเพื่อมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว มากที่สุด รองลงมาได้แก่ อาชีพสังคมสงเคราะห์เป็นอาชีพที่มีเกียรติและต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต และการเห็นแบบอย่างนักสังคมสงเคราะห์ที่ประสบความสำเร็จ

การเรียนรู้ เข้าร่วมศึกษาดูงานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การเปิดใจเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลอื่นและหาข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน

การสำรวจตนเอง มีความสุขในการช่วยเหลือผู้อื่น มากที่สุด รองลงมาได้แก่ มีความกระตือรือร้นในการเรียนสังคมสงเคราะห์ มีความสุขในการเรียนสังคมสงเคราะห์ และการวางแผนในการประกอบอาชีพ

ความมุ่งมั่น ไม่เคยย่อท้อแม้ว่าการเรียนจะยาก มากที่สุด รองลงมาได้แก่จุดมุ่งหมายในการทำงานเป็นสิ่งดึงดูดใจให้ตั้งใจเรียน ตั้งใจเรียนทุกครั้งที่อาจารย์สอน และใช้เวลาว่างเพื่อทบทวนบทเรียน

การกำหนดเป้าหมาย มีการตั้งเป้าหมายว่าจะจบการศึกษาภายในระยะเวลา 4 ปีมากที่สุด รองลงมา คือ จะต้องสอบใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ให้ผ่าน การตั้งเป้าหมายเมื่อจบการศึกษาจะประกอบอาชีพนักสังคมสงเคราะห์ และจะต้องได้เกียรติคุณ

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ส่งงานตรงเวลาทุกครั้ง มากที่สุด รองลงมาคือมาเรียนตรงเวลาและเข้าเรียนทุกครั้ง พูดคุยกับเพื่อนในขณะที่อาจารย์สอน และนอนหลับในขณะที่อาจารย์สอน

4.3 ปัญหา/อุปสรรค การพัฒนาตนเองของนักศึกษา

ปัญหา/อุปสรรค การพัฒนาตนเองในระดับปานกลาง ในเรื่อง ความเครียด ความวิตกกังวล ความกดดันและความคับข้องใจ ค่าเฉลี่ย 3.26 , 3.22 , 3.15 และ 3.08 สามารถจำแนกความสำคัญโดยสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

ความเครียด กลัวการทำงานผิดพลาด มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ กังวลเรื่องผลการเรียน กังวลเรื่องค่าใช้จ่ายในการเรียนและการไม่สามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อน

ความวิตกกังวล มีความกังวลเกี่ยวกับอนาคตของตนเอง มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ กังวลทุกครั้งที่มีการสอบ กังวลเรื่องค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และความไม่แน่ใจว่าจะจบการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนด

ความกดดัน มีความคาดหวังต่อความสำเร็จจากกลุ่มตัวอย่าง มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การทำงานเสริมในระหว่างเรียน ความคาดหวังจะได้ A ในทุกรายวิชา และบรรยากาศการเรียนเต็มไปด้วยการแข่งขัน

ความคับข้องใจ รู้สึกหงุดหงิดทุกครั้งที่ไม่สามารถทำงานได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความกระวนกระวายใจเมื่อได้รับมอบหมายให้เป็นหลักสำหรับการรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย กลุ่มใจทุกครั้งที่เกิดการสอบออกมาไม่เป็นที่พอใจ และการตำหนิเมื่อเพื่อนมาไม่ตรงเวลานัดหมาย

4.4 การพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพของนักศึกษา

มีการพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ โดยการลงมือปฏิบัติจริง ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.26 ส่วนการฝึกอบรมและการหาความรู้เพิ่มเติม ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.71 และ 3.51 สามารถจำแนกความสำคัญโดยสรุปแต่ละด้าน ดังนี้

การลงมือปฏิบัติ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ มากที่สุด รองลงมา ได้แก่มีส่วนร่วมในการทำรายงานกลุ่ม อาสาช่วยงานทุกครั้งที่มีโอกาส และการเป็นจิตอาสาช่วยงานนักสังคมสงเคราะห์เมื่อมีโอกาส

การฝึกอบรม เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมที่มหาวิทยาลัยจัด มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง สมัครเข้าร่วมฝึกอบรมทุกครั้งที่มีโอกาส และการเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์ในระหว่างเรียน

การหาความรู้เพิ่มเติม คำนวณว่าข้อมูลเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ตนอกเหนือจากห้องเรียน มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ เข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาชีพ พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญเมื่อมี โอกาส และการเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากชั้นเรียน

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้ทรงคุณวุฒิในสภาวิชาชีพและอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในสภาวิชาชีพและอาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา จำนวน 6 รูป/คน ได้ข้อมูลและประเด็นต่างๆ ดังนี้

การเตรียมตัวสอบใบประกอบวิชาชีพ

ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผู้ที่จะสอบใบประกอบวิชาชีพต้องเตรียมความพร้อมในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย รักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ระวังไม่ให้เจ็บป่วยในช่วงสอบ ด้าน จิตใจ พยายามควบคุมสติไม่ให้ตื่นเต้นในขณะที่สอบ เตรียมความรู้ที่ใช้ในการสอบให้พร้อม เช่น เรื่อง สถานการณ์ปัจจุบัน ความรู้ทางด้านสังคมสงเคราะห์ หมั่นทบทวนความรู้อยู่เสมอ และควรเข้าร่วม ติวกับหน่วยงานต่างๆ ที่จัดติวทบทวนความรู้ก่อนสอบ

การพัฒนาตนเอง

ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 6 รูป/คน มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันในเรื่องการพัฒนาตนเองของ ผู้ที่จะสอบใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ว่า ผู้เข้าสอบต้องมีความขยัน กระตือรือร้น ขวนขวาย หาความรู้เพิ่มเติม หมั่นอ่านหนังสือทบทวนอยู่เสมอหรือขอคำแนะนำจากรุ่นพี่หรือเพื่อนที่สอบผ่าน ใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แล้วช่วยติวทบทวนความรู้หรือแนะนำแนวทางในการอ่านหนังสือ หรือข้อสอบให้

อุปสรรค/จุดอ่อนที่พบ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความคิดเห็นว่าอุปสรรค/จุดอ่อน ที่พบจากผู้เข้าสอบใบ ประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ คือ วิชาหลักคิด ทฤษฎี ผู้เข้าสอบจะได้คะแนนน้อย ส่วนมากผู้เข้า สอบมักสอบไม่ผ่านในวิชานี้ค่อนข้างมากและผู้เข้าสอบมีเวลาเตรียมตัวในการสอบน้อยเนื่องจากต้อง ทำงานประจำทำให้ไม่ค่อยมีเวลาอ่านหนังสือหรือทบทวนความรู้และอีกประเด็นที่สำคัญคือผู้เข้าสอบ ทำข้อสอบไม่ทันเนื่องจากการบริหารเวลาทำข้อสอบ และในการสอบแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้าง สูงทั้งค่าสอบ ค่าที่พักและค่าเดินทาง หากผู้เข้าสอบเตรียมตัวไม่ดีเมื่อสอบไม่ผ่านจะเสียค่าใช้จ่ายเป็น จำนวนมาก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาตนเองของนักศึกษาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ในการเข้าสู่การได้รับใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา สามารถอภิปรายผล ตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการพัฒนาตนเองของนักศึกษาศาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา เพื่อเข้าสู่การรับใบประกอบวิชาชีพตามพรบ.วิชาชีพสังคมสงเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.5 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 37.5 ส่วนใหญ่เป็นคฤหัสถ์ ร้อยละ 91.7 เป็นบรรพชิตเพียง ร้อยละ 8.3 ร้อยละ 81.3 มีอายุ 20-24 ปี ส่วนใหญ่อายุ 52.1 ศึกษายู่ชั้นปีที่ 4 รองลงมา ร้อยละ 22.9 กำลังศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 2 นักศึกษามีการพัฒนาตนเองด้านแรงจูงใจ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ การเรียนรู้ การสำรวจตนเอง ความมุ่งมั่น การกำหนดเป้าหมาย และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นลำดับสุดท้าย ค่าเฉลี่ย 4.57, 4.25, 4.20, 3.93, 3.87 และ 3.56 ตามลำดับ จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่านักศึกษามีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองมากที่สุดแต่เรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักศึกษาให้ความสำคัญในเรื่องนี้ในระดับมากแต่เป็นค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดในหัวข้อนี้ แสดงให้เห็นว่านักศึกษายังไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องนี้และเมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษามักจะนั่งหลับและพูดคุยกับเพื่อนในระหว่างที่อาจารย์สอน ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษายังให้ความสำคัญกับเรื่องการตั้งใจเรียนไม่มากเท่าที่ควรทั้งนี้อุปนายกคนที่ 2 สภาวิชาชีพสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยกล่าวว่า “ในระหว่างเรียนก็คิดว่าเขาต้องใส่ใจในเรื่องของการเรียนเพราะว่าตรงนี้นั้นจะเป็นสิ่งที่สร้างให้เขาเกิดความรู้และก็ประสบการณ์” และเช่นเดียวกับนายกสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยที่เสนอความคิดเห็นว่า “เด็กปัจจุบันความกระตือรือร้นหรือมุมมองที่จะทำงานมีน้อย” ซึ่งผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นในการพัฒนาตนเองของนักศึกษายังมีน้อย ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานในการพัฒนาตนเอง ของ (เรียม ศรีทอง, 2542, น.144) ที่กล่าวไว้ว่า อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีการปฏิบัติไม่สร้างนิสัยและฝึกทักษะใหม่ๆที่จำเป็นในทางกลับกันการที่พบว่านักศึกษานั่งหลับและพูดคุยในระหว่างที่อาจารย์สอน มีความเป็นไปได้ว่าความน่าสนใจในชั้นเรียนมีน้อย อาจารย์สอนไม่สนุก ขาดเทคนิคการสอนที่สามารถจูงใจให้นักศึกษาสนใจในบทเรียนได้ นักศึกษาจึงไม่สนใจเรียนและหันไปพูดคุยกันหรือนั่งหลับแทน และผลการวิจัยอีกหนึ่งหัวข้อที่น่าสนใจที่ได้ค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง คือ เรื่อง การกำหนดเป้าหมาย ผลการวิจัยนี้สามารถบ่งบอกได้ว่านักศึกษายังไม่ค่อยให้ความสำคัญในการกำหนดเป้าหมายในชีวิตของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับคำแนะนำของอาจารย์ประจำหลักสูตรท่านที่ 4 ที่เสนอแนะว่านักศึกษาต้องตั้งเป้าหมายในชีวิตเพื่อที่จะได้มีแรงผลักดันและมีกำลังใจในการพัฒนาตนเอง เมื่อศึกษาในรายละเอียด พบว่า

การตั้งเป้าหมายว่าจะต้องได้รับเกียรติคุณ นักศึกษากำหนดเป้าหมายในเรื่องนี้น้อยที่สุด ซึ่งความมุ่งหวังในการได้รับเกียรติคุณบ่งบอกให้เห็นถึงความขยัน ความมุ่งมั่น ในเรื่องการศึกษาของนักศึกษา แต่เมื่อนักศึกษามีการตั้งเป้าหมายในเรื่องนี้น้อย แสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษายังมีไม่มากพอ สอดคล้องกับคำกล่าวของนายกสุมาคม นักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยที่กล่าวว่า “เด็กปัจจุบันความกระตือรือร้นหรือมุมมองที่จะทำงานสังคมสงเคราะห์มีน้อย เด็กของเราอ่านหนังสือน้อยโดยเฉพาะทฤษฎีต้องให้จับประเด็นเป็นและที่สำคัญเด็กเราต้องบอกเด็กให้ขยันมากขึ้น” และเช่นเดียวกับความคิดเห็นของอาจารย์ประจำหลักสูตรท่านที่ 2 ที่มีความคิดเห็น ว่า “นักศึกษาต้องเพิ่มความกระตือรือร้น และชวนขวนขวายหาความรู้ที่นอกเหนือจากในห้องเรียน ต้องอ่านและทบทวนในสิ่งที่เรียนมาแล้ว” ดังนั้นสิ่งที่นักศึกษาควรมีมากขึ้น คือความขยันหมั่นเพียรดังที่ สมิต อาชวนิจกุล (2532, น. 29-58, น. 152-156, 2533, น. 89-94) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองว่า สามารถทำได้โดย ขยันขันแข็ง ไม่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยไม่มีประโยชน์ทำได้โดย สิ่งใดที่สามารถทำได้ให้ทำทันที มีกำลังใจในการทำงาน รักในงานที่ทำ มีความอดทน ทำงานด้วยความกระตือรือร้น ไม่เฉื่อยชา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรคในการพัฒนาตนเองของนักศึกษาศาสาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ศาลายา

ผลการวิจัย พบว่านักศึกษามีปัญหา/อุปสรรค การพัฒนาตนเองในระดับปานกลางในทุกด้าน ทั้งด้านความเครียด ความวิตกกังวล ความกดดันและความคับข้องใจ ค่าเฉลี่ย 3.26, 3.22, 3.15 และ 3.08 ตามลำดับ แต่ค่าเฉลี่ยในเรื่องความเครียดนักศึกษามีมากที่สุด ซึ่ง ทิวาพร มานะรักษ์ (2554, น. 23-24) กล่าวว่า ความเครียด (Stress) เป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรม เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น เป็นสาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตของบุคคลเมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษากลัวการทำงานผิดพลาดมากที่สุด รองลงมา คือ ความกังวลเรื่องผลการเรียน ความกลัวความผิดพลาดเป็นไปได้นักศึกษาอาจจะไม่เคยทำงานนั้นๆมาก่อนจนเกิดความไม่มั่นใจว่าตนเองจะสามารถทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ และอาจเป็นไปได้ว่านักศึกษาไม่เคยได้รับโอกาสหรือได้รับมอบหมายให้ทำงานจึงเกิดความเครียดว่าจะทำงานผิดพลาด ซึ่ง ลักษณะ สิริวัฒน์ (2545, น. 65-71) ได้อธิบายว่า ความกลัว (Fear) มักเกิดจากความไม่รู้ ความกระวนกระวาย ความอาย และความไม่มั่นใจ มักมีสาเหตุมาจากประสบการณ์ที่ได้รับอย่างผิดๆ การที่เข้าใจทฤษฎีการเรียนรู้จะช่วยให้เข้าใจเหตุผลยิ่งขึ้น การมีเหตุผลนำมาซึ่งการเอาชนะความกลัว และสิ่งที่น่าสนใจอีกประเด็น คือ ผลการวิจัยที่ทำให้นักศึกษาเกิดความเครียดรองลงมา คือ ความกังวลเรื่องผลการเรียน ซึ่งความกังวลเรื่องนี้อาจเกิดจากความคาดหวังของครอบครัวเรื่องผลการเรียนของนักศึกษาและอาจเกิดจากค่านิยมของคนในสังคมที่มักจะมองว่า คนที่เรียนได้เกรดเฉลี่ยสูงคือคนที่เรียนเก่งและประสบความสำเร็จในชีวิต สิ่งเหล่านี้อาจสร้างความวิตกกังวลให้กับนักศึกษาจนเกิดความเครียดได้ หากมองในอีกแง่มุม

หนึ่งความกังวลในเรื่องผลการเรียนเป็นสิ่งที่ดี สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษายังคงเอาใจใส่ในเรื่องของการศึกษาไม่ได้ปล่อยปะละเลยในเรื่องนี้จนมากไป ซึ่งความกังวลอาจเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนสอบ ในระหว่างสอบ หรือหลังสอบ เช่น กังวลว่าจะทำข้อสอบไม่ได้และผลสอบจะออกมาไม่ดี จะโดนครอบครัว พ่อ แม่ ครูอาจารย์ ดุว่าหรือลงโทษ จึงเกิดความกังวลในจุดนี้ และผลการวิจัยอีกประเด็นที่น่าสนใจคือ เรื่องความวิตกกังวล ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยรองจากความเครียด ซึ่ง ความวิตกกังวล (Anxiety) ลักษณะสรวิวัฒน์ (2545, น.65-71) ได้นิยามว่าหมายถึง ความไม่สบายใจออกมาในรูปของความกลัว ซึ่งความกลัวก่อให้เกิดความไม่สบายใจซึ่งอาจก่อให้เกิดขึ้นก่อนหรือหลังสถานการณ์ที่บุคคลนั้นต้องประสบ อาจเกิดจากสิ่งเร้าทั้งภายนอกและภายใน เช่น ค่านิยม ความเชื่อ สภาพสังคม เศรษฐกิจ ความวิตกกังวลส่งผลถึงการทำงานของร่างกาย การหายใจ การนอนหลับ เป็นต้น เมื่อศึกษาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษากังวลเกี่ยวกับอนาคตของตนเอง มากที่สุด ซึ่งความกังวลนี้เป็นไปได้ทั้งเรื่องหน้าที่ การงาน ครอบครัว การเรียนต่อ รายได้ รายจ่าย หรือเรื่องสิ่งต่างๆที่ยังมาไม่ถึง ซึ่งนักศึกษาแต่ละคนอาจจะมีเรื่องที่กังวลไม่เหมือนกันขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ และสิ่งที่นักศึกษากังวลใจรองลงมา คือ ความกังวลใจทุกครั้งเมื่อมีการสอบ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ว่าความกังวลที่เกิดขึ้นอาจมีสาเหตุมาจากนักศึกษาไม่ได้เตรียมพร้อมในการสอบจึงเกิดความกังวลใจว่าจะทำได้หรือทำไม่ได้หรือไม่ หรืออาจเกิดจากบุคลิกลักษณะส่วนตัวของนักศึกษาที่เป็นคนขี้กังวล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพของนักศึกษาสถาบันวิชาชีพ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคามราชวิทยาลัย ศาลายา

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพ โดยการลงมือปฏิบัติจริงในระดับมากที่สุด ส่วนการฝึกอบรมและการหาความรู้เพิ่มเติมมีในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.26, 3.71 และ 3.51 ตามลำดับ จะเห็นว่า ค่าเฉลี่ยในเรื่องการหาความรู้เพิ่มเติมอยู่ในระดับน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่านักศึกษาไม่ค่อยแสวงหาความรู้นอกเหนือจากชั้นเรียน ดังนั้น สิ่งที่นักศึกษาควรหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากชั้นเรียน ดังข้อเสนอแนะของอาจารย์ประจำหลักสูตรท่านที่ 1 ที่เสนอแนะว่า “เนื่องจากประเด็นทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ดังนั้นจำเป็นต้องค้นคว้าหาความรู้/ทักษะการทำงาน/วิธีการทำงานใหม่ๆด้วยตนเองหรือจากหน่วยงานที่มีการจัดอบรม” และเป็นไปในทิศทางเดียวกับศิษย์เก่าคนที่ 3 ที่แนะนำว่า “พยายามศึกษาหาข้อมูลที่ใช้ในการสอบจากหลายๆแหล่ง เช่น ศึกษาจากผลงานวิชาการทางด้านสังคมสงเคราะห์ที่เป็นปัจจุบัน ศึกษาข่าวสารที่มีความเกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ ศึกษาจากบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ในการสอบใบประกอบวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และเข้าร่วมติวเพื่อเตรียมความพร้อมในการสอบใบประกอบวิชาชีพ” หากนักศึกษาต้องการพัฒนาตนเองเพื่อประสบความสำเร็จในอนาคตนักศึกษาต้องปรับปรุงพฤติกรรมตนเอง ดังที่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2551, น.4-5) อธิบายว่า วิธีการพัฒนาตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ สามารถทำได้โดยหาความรู้เพิ่มเติม โดยการอ่านหนังสือเป็นประจำและต่อเนื่อง

เข้าร่วมประชุมหรือฝึกอบรม การสอนหนังสือหรือการบรรยายต่างๆ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือโรงเรียน ร่วมเป็นที่ปรึกษาแก่บุคคลหรือหน่วยงาน การเป็นผู้แทนในการประชุม การค้นคว้าวิจัย และการศึกษาดูงาน เป็นต้น และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า นักศึกษาเข้าห้องสมุดเพื่อค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันนักศึกษาให้ความสำคัญกับการเข้าห้องสมุดน้อยซึ่งเป็นไปได้ว่าปัจจุบันนี้เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าการมีอินเทอร์เน็ตก็สามารถค้นหาข้อมูลได้ทุกที่ ทุกเวลา การเข้าห้องสมุดจึงเป็นสิ่งที่นักศึกษาไม่ให้ความสำคัญเพราะมีสิ่งที่สามารถอำนวยความสะดวกได้มากกว่า ส่วนเรื่องการฝึกอบรมนักศึกษาให้ความสำคัญเป็นลำดับที่สอง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่านักศึกษาให้ความสำคัญในเรื่องเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์ในระหว่างเรียนน้อยที่สุด ซึ่งผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่านักศึกษายังไม่ค่อยเห็นถึงความสำคัญในการอบรมเสริมความรู้ด้านวิชาชีพมากนัก ซึ่งนักศึกษาอาจมองว่าเป็นเรื่องไกลตัวเพราะตนเองยังไม่ได้ทำงานจึงยังไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมอบรม หรือนักศึกษาอาจไม่ทราบข่าวสารการฝึกอบรมเนื่องจากไม่ได้สนใจหรืออาจเป็นเพราะนักศึกษาไม่ทราบถึงความจำเป็นและประโยชน์ของการเข้าร่วมอบรมทางวิชาชีพอาจารย์ ไม่ทราบช่องทางการรับทราบข่าวสารการฝึกอบรม ซึ่งการเข้าร่วมอบรมความรู้ด้านสังคมสงเคราะห์เป็นสิ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ประจำหลักสูตรและศิษย์เก่า ให้คำแนะนำว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังเช่นศิษย์เก่าคนที่ 6 ให้คำแนะนำว่า “การเข้าอบรมการทบทวนความรู้ในด้านสังคมสงเคราะห์ก่อนสอบมีส่วนช่วยในด้านความรู้ความเข้าใจที่ตรงประเด็นและแลกเปลี่ยนความรู้ในสิ่งที่ถูกต้องร่วมกันได้” และเช่นเดียวกับอาจารย์ประจำหลักสูตรท่านที่ 1 ที่ให้คำแนะนำว่า “ผู้ที่สอบใบประกอบวิชาชีพควรเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อหาความรู้ใหม่ๆ” ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการพัฒนาตนเองของสมิต อาชวนิจกุล (2532, น. 29-58, น. 152-156, 2533, น. 89-94) ที่กล่าวว่า การพัฒนาตนเองสามารถทำได้โดยการฝึกอบรม (Training) เป็นการช่วยเสริมสร้างทักษะ ความรู้ ความชำนาญเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์และช่วยพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น เป็นวิธีลัดและช่วยย่นระยะเวลาในการพัฒนาตนเองและพัฒนาความรู้ความสามารถได้เร็วกว่าวิธีอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

ต่อนักศึกษา

1. ควรตั้งเป้าหมายของตนเองว่าจะทำอะไรในอนาคตเพื่อที่จะวางแผนทำในสิ่งที่ต้องการให้เป็นจริง
2. ควรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียน ควรใส่ใจ ตั้งใจเรียนให้มากขึ้น
3. ควรหันหาความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากที่เรียนในชั้นเรียนเพื่อเพิ่มพูนความรู้ของตนเองให้มากขึ้น

วารสารแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ต่ออาจารย์

1. ควรปรับเปลี่ยนวิธีการสอน เพิ่มเทคนิค วิธีการ ใหม่ ๆ ให้น่าสนใจเพื่อจูงใจให้นักศึกษา ตั้งใจเรียน

2. ควรฝึกหัดและมอบหมายงานให้นักศึกษาทำเสมอเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจในการทำงานให้กับนักศึกษา

3. ควรหาเวลาพูดคุยกับนักศึกษาบ่อยๆเพื่อทราบปัญหา อุปสรรค ของนักศึกษาหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการเรียน การใช้ชีวิตหรือการเตรียมความพร้อมเพื่อการทำงานแก่นักศึกษา

ต่อหลักสูตร

1. วิชาเรียนควรเน้นการทำ Case Study และการสัมมนา

2. ควรเน้นการเรียนการสอนที่คิดวิเคราะห์

3. กิจกรรมเสริมหลักสูตรต้องเยอะขึ้น

ต่อมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยควรปรับปรุงห้องสมุดให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต Living library เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักศึกษาเข้าห้องสมุดมากขึ้น

บรรณานุกรม

หนังสือ

พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ.2556

เรียม ศรีทอง.(2542).พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน.กรุงเทพฯ:เอ็ดดูเคชั่น.

ลักขณา สริวัฒน์.(2545).สุขวิทยาจิตและการปรับตัว.กรุงเทพมหานคร:โอเดียนสโตร์.

สมิต อาชวนิจกุล. (2532). การพัฒนาตนเอง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

สมิต อาชวนิจกุล. (2533). การพัฒนาตนเอง ภาค 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

วิทยานิพนธ์

ทิวาพร มานะรักษ์.(2554).ปัญหาและการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจักร

คำคุณากร จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,

บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว.

เอกสาร

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม ราชวิชาการพัฒนา

ตนเอง ชุมชน สังคม ระดับมัธยมปลาย หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ. สำนักงาน กศน.